

Гра як форма організаційної діяльності учнів

Автор: Гречанюк Людмила Василівна

Що ж таке гра? За визначенням педагогічної енциклопедії, гра - «це один з видів діяльності людини». Це визначення безперечно і загальноприйняте. Проте в педагогіці і методиках має місце різне тлумачення гри як методу навчання (Н.Ф. Виноградова) або як форми навчання (Г.Н. Аквілева, З.А. Клепініна). Ми дотримуємося останньої думки. Джерелом знання є не сама по собі гра, а та діяльність дитини, яка характеризує гру. Гра, як і будь-який засіб, стає виховним фактором тільки в разі дотримання низки умов. Головна з них - це навчально-виховне ставлення вчителя до дітей, що виражається за допомогою ігрових прийомів. Його можна назвати ігровою позицією педагога. Ігрова діяльність добре поєднується з навчанням, слугує першим поштовхом для подальшої самостійної діяльності. Мета введення ігрового навчання полягає в тому, щоб навчальний процес відбувався за умови оновленої постійної активної взаємодії учнів і вчителя.[5,42]

Варто зазначити, що гра має зберегти свій навчальний характер і не перетворитися на своєрідну «виставу». До виконання навчальної гри потрібно підходити дуже вдумливо і обережно. Вони доречні і ефективні не на всіх заняттях. Найбільш продуктивно їх використовувати на уроках узагальнення отриманих знань, закріплення або вироблення практичних умінь і навичок. Саме на цих заняттях навчальні ігри потрапляють на добру базу знань, отриманих учнями під час вивчення теми.

У молодшому шкільному віці дидактичну гру ефективно використовувати для засвоєння знань, одержаних на заняттях. Її головною особливістю є наявність чітко визначеного дидактичного завдання, порядок діяльності дітей спеціально встановленими правилами. Ігровий задум допомагає зберегти самостійність дітей, наповнити навчально-виховний процес емоційно-пізнавальним матеріалом. Тому, включаючи у навчально-виховний процес ігрові елементи, учитель стимулює пізнавальні можливості учнів. Легко поєднуючись з навчальною діяльністю, гра емоційно наповнює її творчим змістом, забезпечує гуманізацію освіти. Вона передбачає не просто співпрацю вчителя та учнів, а й спільну творчість.

Ігри, вживані на уроках природознавства, багатогранні і різноманітні. Це вимагає їх класифікації. Можна виділити п'ять основних груп:

- 1) настільні ігри
- 2) дидактичні ігри
- 3) рухливі ігри
- 4) ділові ігри
- 5) інтелектуальні ігри

1 Настільні ігри

Особливість настільної гри - наявність ігрового правила, в якому внутрішньо знаходиться ігрове завдання. Рішення ігрової задачі робить гру такою, що прагне до певного результату. Найважливішою рисою настільної гри є цікавість, тому діти із задоволенням беруть в них участь. Настільна гра розвиває увагу, кмітливість і спостережливість. У них присутній елемент змагання. В результаті діти вчаться швидко і логічно міркувати, а в процесі гри школярі отримують знання, відчуваючи при цьому задоволення. Настільна гра - один із засобів розвитку здібностей учнів, розширення їх кругозору. Їх проводять як індивідуально, так і в ході групової, колективної роботи. Вони дають можливість диференційовано підійти до оцінки знань і здібностей учнів. Такий вид ігор доречно використовувати на інтегрованих уроках, узагальнювальних, перевірки знань. Такі ігрові моменти можуть бути як одним з етапів уроку, так і пособом переведення уваги з одного виду діяльності на інший. Тематика різна.

а) Кросворд. Робиться такий підбір слів, що при їх перетині можна було прочитати слово іншого значення . [8, 80].

б) Ребус - це гра, в якій зашифровані слова, фраза або цілі висловлювання. Щоб скласти і прочитати ребус, треба знати певні правила. Учити дітей розгадувати ребус потрібно від простого до складного, пояснюючи правила розгадування

2 Дидактичні ігри природознавчого змісту.

Важливим засобом активізації пізнавальної діяльності молодших школярів, розвитку їх самостійності і мислення являються дидактичні ігри. Ці ігри проводяться під час прогулянок, екскурсій і на уроці для узагальнення знань про конкретні об'єкти і явища природи, формування конкретних елементарних понять про природу.

Проведення дидактичної гри має деякі особливості. Передусім це стосується темпу гри. Уповільнений або надмірно швидкий темп знижує інтерес до гри, швидко стомлює дітей.

а) Словесна дидактична гра, що супроводжується подачею предмета від учителя до дитини, дуже подобається дітям. Учитель, кидаючи якусь річ, ставить питання, у дитини має бути готова відповідь. Вона має бути короткою, що прискорює темп, скорочує очікування дітей, що бажають взяти участь в грі.

Напружена розумова діяльність, довільність уваги швидко стомлюють дітей. Тому тривалість словесних дидактичних ігор має бути 8-10 хвилин, тому і в цей час потрібні паузи, які знімають у дітей розумову напругу.

Починати проводити ігри краще з невеликої групи дітей. У міру засвоєння змісту і правил гри кількість гравців збільшується.

При проведенні словесних ігор діти стоять півколом, учитель навпроти них. Перед проведенням гри учитель пояснює правила: відповідає той, кому переданий предмет, треба відповісти і одночасно повернути його назад, не упускаючи і затримуючи.

б) Топографічний диктант. Під диктування учителя учні в зошиті, а одні з них на класній дошці викреслюють план шляху (текст складає учитель, використовуючи вивчені умовні знаки плану).

в) Топографічний лист. За завданням учителя учні записують складений ними спільно текст, в якому характеризують різні ділянки навколишньої місцевості, і замість об'єктів у відповідних місцях листа малюють умовні топографічні знаки.

г) Визначення природних зон по ілюстраціях. За завданням учителя учні підбирають ілюстрації, листівки по природних зонах, коротко характеризують рослинний і тваринний світ.

III. Рухливі ігри.

Сучасна практика навчання і виховання дітей молодшого шкільного віку має в розпорядженні досить різноманітний ігровий матеріал, що заповнює дозвілля дітей і спрямований на переключення дитини від одного виду діяльності до іншого. Проте учителі відчувають нестачу методичного матеріалу по рухливих іграх. Проведення рухливих мовних ігор не вимагає спеціальної підготовки. Їх можна проводити як в закритому приміщенні, так і на відкритому майданчику.

а) Перед розучуванням гри педагог зачитує дітям вірш, пояснює значення деяких слів. Ігри не вимагають складного оформлення. Можна використовувати лише деталі костюмів.

б) Сюжетна гра. Учні виконують певні ролі, програють певний сценарій, діалог. Наприклад, діалог від імені тварин і рослин. Такі діалоги можна легко знайти в книгах В. Біанкі, Е. Чарушина. Сюжетна гра не займає багато часу, діти з цікавістю і увагою стежать і беруть участь в ній. Форма гри може бути масовою. Наприклад, при вивченні теми «корисні» копалини, учні виступають в ролі геологів, які подорожують по рідному краю і відкривають різні корисні копалини. Треба назвати їх властивості, застосування, умовний

знак, показати на карті родовище цієї корисної копалини [11, 27].

в) Можна використовувати ігри екологічного характеру, коли діти виступають в ролі екологів, директорів підприємств, вирішуючих екологічні проблеми.

Такі ігри сприяють поглибленню, закріпленню навчального матеріалу, дозволяють встановити взаємозв'язки в природі. Активізація учнів досягається цікавим сюжетом гри, особистою участю дітей.

IV. Ділові ігри.

Часто в урок природознавства вводять ділову гру. Прикладом таких являються ігри-подорожі. Вони, як і сюжетні ігри, сприяють поглибленню, закріпленню учбового матеріалу, дозволяють встановлювати взаємозв'язки в природі. Активізація учнів так само досягається цікавим сюжетом гри, особистою участю дітей, їх усними повідомленнями, переживаннями.

Ділова гра розвиває у дітей фантазію, але фантазію реальну, засновану на отриманих знаннях, учить міркувати, порівнювати, доводити, розповідати.

V. Інтелектуальні ігри.

Ще більшу активність у учнів можна спостерігати при використанні спеціальних інтелектуальних ігор, які по своєму механізму вимагають від учнів активної пізнавальної діяльності. Інтерес гри зазвичай містить в собі проблему, цим і пояснюється їх привабливість для учнів. До них можна віднести широко відомі завдання-загадки .

Відгадування загадок молодшими школярами можна розглядати як процес творчий, а саму загадку - як творче завдання. Цілеспрямований розвиток інтелектуальних здібностей дітей до творчості пропонує знання педагогом механізмів побудови загадок, оскільки характер розумових операцій, які належить зробити учню, визначається типом побудови логічного завдання, способом шифрування загадкового предмета, явища в ній[5, с. 41].

Крім звичайних загадок існує багато їх різновидів.

а) шаради - завдання, в яких треба розгадати задумане слово, що складається з декількох частин. Кожна частина є самостійним словом. Для відгадування шаради спочатку даються ознаки окремих слів, частин, а потім дається слово, об'єднане в одне ціле, яке треба відгадати. Шарада завжди відгадується по частинах, це полегшує відгадування в цілому.

б) метаграми - завдання, засноване на послідовній зміні в слові однієї або декількох букв. Це найбільш легкий вид загадок, оскільки досить за ознаками, що приводять, відгадати слово з однією з вказаних букв, щоб легко визначити і усі інші слова.

в) анаграма - це якщо від якогось слова в результаті перестановки в нім букв утворено інше слово, яке має вже інший сенс. Доповнювати або відкидати букви не дозволяється.

г) логогриф - рід загадки, в якій задумане слово набуває різного значення від перестановки або викидання букв.

Даючи дітям загадки, учитель ставить їх в ситуацію, коли вони повинні використовувати різні прийоми розумової діяльності (порівняння, аналогію розгляду явищ з різних сторін, пошук шляхів вирішення та ін.). Це стимулює розвиток самостійного мислення, гнучкості розуму. Пробні ігри вимагають вживання різних лексикограматичних структур, отже, вони розвивають мову дітей і удосконалюють уміння розповідати чітко і образно.

Крім того, усі ігри можна розділити на 2 великих групи:

1. Ігри, що розробляються учителем. Деякі учителі вносять елемент гри до опорних сигналів, графічних конспектів. Після розробки гри учитель пропонує її дітям. На цьому етапі від учителя вимагається

терпіння, такт, уміле керівництво грою.

2. Ігри, складені учнями під керівництвом учителя. При цьому проявляється велика творча активність. Створення ігор має велике виховне значення, оскільки в ході роботи учні повинні виявити творчість, працьовитість, винахідливість.